

Antonio Munoz Molina: Öinen ratsumies

Risto Niemi-Pynttari: KADONNEET TUNTEMISEN MUODOT

Merkittävimpiin espanjalaisiin nykykirjailijoihin kuuluvan Antonio Munoz Molinan *Öinen ratsumies* romaanin vastaanotto on ollut jokseenkin nuiva. Huonosta romaanista ei voi olla kyse, koska teos on palkittu, arvostettu ja rakastettu Espanjassa. Hänen edellinen suomennoksensa *Sefarad* (2007) oli kuitenkin merkkitapaus. Ehkä *Öisen ratsumiehen* Suomeen tuleminen vaisuus johtuu jostain muusta kuin romaanin puutteista. Päähenkilö on lapsi 60-luvulla ja nuori 70-luvun Espanjassa. Romaanin taustan luo Francon ajan ilmapiiri, ja sen törmäys rock-kulttuurin tuomaan vapauden kauteen – tämä aika on kohdattu romaanissa niin intiimisti, että ehkä se menee siksi muilta ohi.

[Tv-sarja Francon aika](#) tarjoaa hyvän taustan teokselle, ja kiinnostuneet voisivat mainios-
ti edetä siitä eräälaiseen Espanjan kadonneen ajan etsintään, tai vertailuun suomalaisen kadonneen ajan kanssa. Francon ajan rinnastaminen Kekkosen aikaan helpottaa hahmottamista, mutta se ei ole poliittisesti oikein, koska pelkkää puoluekuria ei oikein voi rinnastaa sotilas- ja poliisivalvontaan Espanjassa.

Henkisen ilmapiirin kannalta Francon aikana vallitsi ”vaikenemisen kulttuuri” kuten Suomessakin, mutta sellaisia salaisen poliisin operaatioita, joita Molina kuvaa, ei maassamme sentään koettu.

Molinan omaelämäkerralliseksi muistelmaksi luonnehditussa teoksessa proustilaista on huomion kiinnittyminen paikkoihin, vaikutelmiin eikä niikään tapahumiin kuten historiallisessa romaanissa. Putte Wilhelmssonin tyyli arvio nimeää teoksen pelkästään sentimentaaliseksi, mutta menneisyyden herääminen eloon paljon vahvempi ja vivahteikkaampi kysymys. Romaani ensimmäinen osa 250 sivuinen *Äänten valtakunta* keskittyy menneisyyden eloon heräämiseen, toinen 250 sivua *Ratsumies myrskyssä* jossa Doorsin *Rider in the Storm* viittaa nuorisovallankumoukseen korostuu naisen kertomien tarinoiden myötä. Kolmas 250 sivua *Öinen ratsumies* (ja Rembrandtin maalauksen jäljennös) palaa hehkuttomaan nykyisyyteen jossa menneisyys alkaa taas unohtua. Öinen ratsumies katoaa ajan yöhön kenenkään tietämättä miksi hän pysähtyi hetkeksi.

Meneisyyden eloon herääminen on proustilainen teema. Päähenkilö asuu Molinan tavoin Yhdysvalloissa, hän tekee useita paluuyrityksiä Espanjaan siinä onnistumatta. Hän yrittää viettää Espanjassa lomaa, mutta aina ne kutistuvat vain viikon mittaisiksi vierailuiksi – hän ei kestä sitä ympäristöä kauempaa. Kokemus on monelle tuttu. Kuollut, kitsas ja torjuttu menneisyys herättää vain ahdistusta.

Rakkausepisoodi avaa padot. Espanjalaisen maalaiskaupungin mentaalihistoria herää eloon, 60- ja 70-luvun maailma palaa elävänä päähenkilön ja hänen naiskumppaninsa mieleen. He ovat eläneet hetken samaa nuoruutta, samassa pikkukaupungissa. Nyt he viettävät pitkiä aikoja hotellihuoneessa kotikaupunkiaan valokuvan taiteilijan

jäämistön parissa. Päähenkilö huomaa puhuvansa, muistelevansa, enemmän kuin koskaan ennen. Hänellä on sekä intohimo että kuulija, joten padot avautuvat ja muistikuvat Maginan maalaiskaupungista hyökkyvät esiin.

Nadja, naishahmo on amerikan espanjalainen, ja koska hänen seuransa herättää päähenkilön ”puhumaan enemmän kuin koskaan ennen”, syntyy sisäpiirimäinen vaikutelma, ikäänkuin lukijankin tulisi tunnistaa tuo 70-luvun alku Maginan kaupungissa. Muistelmien oletettu kuulija, ja tuntemusten jakaja, on ehkä liian sisällä tuon ajan mentaalihistoriassa, ei-espanjalainen lukija ei oikein saa kaikupohjaa kerrottuun. Samalla kun juuri hän on syy menneisyyden tunnehistorian yllättävään eloon heräämiseen, hän on intiimi kuulija ja siksi myös este. Mutta parempi sentään näin kuin maailmanmarkkinoita varten universaaleja tunteita hehkuttava EU-romaani.

Molinan proosan taide on liitetty yleensäkin Espanjan 60- ja 70-lukujen mentaalihistoriaan, [Google-kirjoista voi lukea Molina-tutkimusta populaarikulttuurin ja tunteiden historian näkökulmasta](#). Päähenkilö on vapaata, uutta 70-luvun alun nuorisoa, hänen vanhempansa kuuluivat aikaan jolloin asioiden kokemisen ja tuntemisen tapa oli vanhanaikainen.

”Mitään virkkamatta minä kapinoin heitä vastaan, painoin pääni alas ja välttelin heidän katsettaan ja kovettuneita kasvojaan, joihin sisu ja raataminen olivat lyöneet leimansa, samoin kuin hämmennys jota he tunsivat kun eivät ymmärtäneet ja vakaa päätös olla hyväksymättä sitä mitä he eivät käsittäneet ja mitä pelkäsivät. Maailma oli muuttunut heidän ympärillään, kotona oli televisio, jääkaappi, kaasuhella, jopa vesijohdot oli vedetty takapihalle asti, oli traktoreita pellolla, oli kyntöauroja ja niittokoneita, mutta niiden herättämä ihmetys oli ainoa todella uusi asia, sillä kauna jota he nyt tunsivat oli vain muunnelma heidän vanhasta pelostaan, koetusta, opitusta ja peritystä kauhusta, tavasta puhua hiljaisella äänellä ja peitetyin sanakääntein ja pysyä siinä uskossa että ainoa keino selviytyä oli nöyryys ja verisiteen pyhyys ja loukkaamattomuus.”

Myös pelon tunne kaiken uuden ja vaikeasti hahmotettavan edessä oli heillä vanhanaikainen. Uuden ajan vempaimia he pelkäsivät ja varoivat kuten Francon aikana olivat pelänneet ja varoneet salaista poliisia. He puhuivat samalla tavalla varovasti asioita joita epäilivät, luottivat vain sukulaisiin.

Esimerkiksi otan kolmisivuisen episodin romaanin keskimmäisestä jaksosta, romaani on varsin miellyttävä lukea tämän episodimaisen rakenteen vuoksi. Episodi muodostaa aina yhden kappaleen ja yhden asian. Episodin alku kertoo tilanteesta, jolloin päähenkilö on nuori lukiolainen joka haaveilee kaverinsa kanssa karkaavansa kesäloman aikana maailmalle. Vaihtoehdot, joita hänellä oli mielessä, olivat joko kapinallisen sissijohtajan sankarillinen elämä Boliviassa, rocktähteyks, ura absurdin teatterin ohjaajana tai kokeellisen romaanin kirjoittaminen. Espanja oli niin suljettu yhteiskunta 70-luvun alussa, että nuoret pitkätkukkaiset miehet haaveilivat vain ulkomaisista tyttöystävistä ja rockfestivaaleista:

”Se oli elämäni pisin ja hirvein kesäloma, eikä se loppunut kun kesä loppui. Muuan kenraali Francon mielipuolet ministeri oli päättänyt, ettei uusi lukukausi alkaisi entiseen tapaan lokakuussa vaan tammikuussa, joten meidän piti lykätä pakoa Maginasta kolme päättymättömän pitkä kuukautta. Vain Serrano ei jäänyt odottamaan, hän ei odottanut edes lukukau-

den loppuun. Isänsä suureksi suruksi hän jätti toukokuussa koulun kesken eikä mennyt liioin parturiinkaan, ja kesäkuussa hän liftasi erääseen rannikkokaupunkiin vakaana aikomuksenaan ruveta baarimikoksi ja rockrumpaliksi ja iskeä ulkomaalaisia tyttöjä. Martin ja minä suunnittelimme vähän ponnettomasti että menisimme hänen perässään, mutta hänen isänsä sen paremmin kuin minunkaan ei antanut lupaa, ja ajatus karata jonain yönä ja nousta tavaravaunuun Linaresin asemalta tuntui sitä etäisemmältä mitä enemmän heinäkuun helteet painoivat päälle ja me totuimme kesäloman pitkävetoiseen päivärytmiin”

Saman tien kuvaus kääntyy valottamaan laajemmin tuota 70-luvun alkua Maginan maalaiskaupungissa, kertoja on töissä isänsä vihannestarhalla, sukusiteet ovat vielä tuolloin kiinteät: sesonkiaikana sukulaisten on tapana tulla auttamaan töissä:

“Martin vietti päivänsä kotinsa vintillä kemiallisia kokeita tehden ja musiikkia kuunnellen ja minä menin aamuisin vihannestarhaan ja palasin illalla kotiin vietyäni ensin vihannskuorman kauppahalliin. Pepe-eno, Rafael-eno ja luutnantti Chamorro tulivat joskus meidän avuksemme.”

Sitten tarina siirtyy Rafael –enoon ja hänen aasiinsa, vanhanaikaisen elämän ja tuntemisen tavat nousevat esille tässä ihmisen ja eläimen symbioosia kuvaavassa jaksossa:

“Rafael-eno, jota kylmänkyhmyt alituisen piinasivat, pääsi niistä eroon kesän tullen ja kaiken kukkuraksi hän osti uuden aasin: sen hankkiminen oli vaatinut suuria uhrauksia, mutta aasi oli iso ja vahva ja sillä oli kastanjanruskea karva ja oikein lauhkea luonto, ja hän helli sitä kuin lasta, puheli sille ja vakuutteli että se on hänen elämänsä valo, ei niin kuin se toinen, se purija, jonka joku häpeämätön oli onnistunut myymään hänelle, koska hän oli niin lapsenuskoinen ja kiltti.”

Tämän jälkeenisodissa nousee esille Francon ajan militarismi, maasta paot, ja patrioottisen isänmaalliset puheet:

” Varhain eräänä heinäkuun sunnuntaina, kun olimme keränneet aamukasteesta monta korillista viikunoita ja tomaatteja ja söimme aamiaista viikunapuun alla, luutnantti Chamorro kertoi että majuri Galaz oli lähtenyt kaupungista ja ehkä koko Espanjasta. “Meidän raukka maamme” luutnantti Chamorro sanoi äänellä, jota Pepe –eno ja Rafael –eno niin suuresi ihailivat, “ne joilla on eniten älliä päässä karistavat sen tomut jaloistaan.” “Ja vain me kovakalloiset jäämme tänne” mutisi Rafael –eno kuin litaniaan vastaten. ”

Tästä enojen huomio kääntyy nuoreen kertojaan, tietämättä hänen pakohaaveistaan, he vihjailevat siitä että poika häipyy ulkomaille, välähdys nuoren miehen toisenlaiseen mielikuvamaailmaan tulee esiin Doorsin biisin sanojen myötä :

“Niin tämäkin tässä lähtee kohta” luutnantti Chamorro sanoi ja nyökkäsi minua kohti. “Kuulehan poika sano meille jotain englanniksi.” Minua ujostutti mutta salaa olin turhamainen hyvästä kielipäästäni ja luin heille niin nopeasti kuin osasin *Raiders in the Stormin* sanat. He keskeyttivät syömisen ja katsoivat minua suu auki. “Uskomatonta” Pepe-eno sanoi, “mikä suurenmoinen taito”. “Ja me muut” Rafael –eno sanoi pudistaen surullisena päätään, “hyvä jos espanjaa osaamme.” “Ei voi verrata” sanoi luutnantti Chamorro, “hänen isänsä on tehnyt suuria uhrauksia, jotta poika saa opiskella, ja kun itse olimme hänen iässään kävimme koulua niin vähän aikaa, että tuskin muistamme käyneenkään. Vai

oletteko jo unohtaneet miten kovaa elämä oli ennen vanhaan?” “Sinä sentään osaat lukea kunnolla ja jopa kirjoittaa koneella, mutta entä minä? Kun alan lukea sanomalehteä, kirjaimista tulee yhtä puuroa ja näen kaiken mustana ja nukahdan. Siksi minua on helppo sahata silmään. Lue siitä Rafael, ihmiset sanovat, lue ja pane nimesi alle, ja minä luen ja panen nimeni, vaikka en ymmärrä paperista höykäsen pöläystä.”

Jakson lopuksi kerronta palaa jälleen Rafaelin huolehtivaisuuteen aasiaan kohtaan, se paljastuu keskeiseksi menneisyyden kadonneeksi tunteen muodoksi:

“Rafael –eno satoi aasinsa varjoon katoksen alle ja sekoitti reilusti vehnää olkiin kun antoi sille rehua. Hän ei lastannut kuormia koskaan painaviksi, jottei sen selkä vain murtuisi, ja joskus hän lähti kesken töiden katsomaan sitä, kuin tuore isä. Eräänä syyskuun iltana hän meni viinitarhaan hakemaan rypäleitä ja kiinnitti aasin poppelipuun runkoon siksi aikaa kun meni leikkaamaan terttuja. Puhkesi myrsky ja salama halkaisi puun kahtia ja tappoi aasin niin että se oli kuin hiilloksella paistettu. Kun Rafael –eno juoksi julmetussa raekuurossa paikalle, aasista oli jäljellä vain päitset ja kaviot. Rafael –eno vilustui ja nuha paheni keuhkokuumeeksi ja hän kuoli suruun ja kuumeeseen muutamaa viikkoa myöhemmin. Ruumiinvalvojisissa Pepe –eno, jolla oli musta puku, musta hattu ja leveä surunauha oikeassa hihassaan, sanoi lohduttomasti kerran toisensa jälkeen kyynelten valuessa, luisevia poskipäitä pitkin.” Hän oli pyhimys, veljeni Rafael oli pyhimys.”(489-491)

Eleetön ja lähes puhumaton Pepe –eno ei osannut ilmaista muuten rakkauttaan veljeään kohtaan, kuin katoliseen sentimentaaliseen tapaan. Nuoren minäkertojan maailmassa kohetasivat siis vielä 70 –luvulla espanjalaisiin enoihin liittyvän kulttuurin.

Molinan *Öinen ratsumies* on kirjoitettu 90-luvun alussa, mutta hänen tuotantonsa pysyy samojen aiheiden alueella. [Times Literary Supplement](#) julkaisi kokonaisen aukeaman mittaisen esseen hänen uudesta tuhatsivuisesta historialliseksi romanssiksi kutsutusta teoksesta *La noche de los Tiempos* (“Aikojen yö”) jo ennen ennenkuin se on käännetty edes englanniksi. Aiheena teoksessa on Espanjan 30-luvulta eteenpäin vaikuttaneet ns. 27-sukupolven kirjailijat erään rakkaustarinan kautta kerrottuna.